

Україна, як незалежна держава, продовжує інтенсивно нарощувати зовнішньоекономічні зв'язки, що зумовлює необхідність адекватного розвитку митної служби. Зростання кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, розширення номенклатури товарів, що експортуються та імпортуються, загострюють проблему митного контролю потоків. Україна є активним учасником зовнішньоекономічної діяльності, яка супроводжується загальною криміналізацією та іншими порушеннями чинного законодавства.

Необхідність забезпечити ефективний митний контроль широкої номенклатури об'єктів вимагає розробки і застосування спеціальних методів і технологічних схем застосування технічних засобів митного контролю (ТЗМК), які враховували б, наприклад, особливості догляду різноманітних транспортних засобів, які конструктивно мають значну кількість місць можливого приховування об'єктів, що можуть бути предметами порушення митних правил або контрабанди.

Для здійснення митного контролю в порядку, встановленому законодавством України, можуть використовуватися технічні та спеціальні засоби, безпечні для життя і здоров'я людини, тварин та рослин і такі, що не завдають шкоди товарам та транспортним засобам.

Застосування технічних засобів митного контролю є важливим інструментом в діяльності митних органів по припиненню і виявленню порушень у сфері митного законодавства. Використання різних технічних засобів митного контролю забезпечує перевірку відповідності відомостей про декларовані товари даними, які одержані при проведенні, безпосередньо, фактичного контролю.

Знання принципів дії, технічних параметрів та експлуатаційних характеристик ТЗМК, сучасних методів їх використання є необхідною умовою високого професійного рівня підготовки фахівців, діяльність яких пов'язана з переміщенням пасажирів, транспортних засобів, вантажів через митний кордон, що і зумовлює актуальність та практичну цінність даної роботи.

Стаття 62 МКУ визначає, що для здійснення митного контролю можуть використовуватися технічні та спеціальні засоби, безпечні для життя і здоров'я людини, тварин та рослин і такі, що не завдають шкоди товарам та транспортним засобам. Комплекс таких технічних засобів прийнято називати «митною технікою».

Митна техніка включає такі основні види:

1. Технічні засоби митного контролю - застосовуються для проведення огляду товарів, транспортних засобів, осіб, які прямують через митний кордон, тощо.
2. Технічні засоби криміналістики - використовуються для вирішення завдань розкриття порушень.
3. Технічні засоби митної експертизи - дозволяють вирішувати задачі ідентифікації товарів.

4. Технічні засоби зв'язку і передачі даних - забезпечують рішення управлінських, технологічних та інших задач.

5. Технічні засоби інформаційного забезпечення митної діяльності - використовуються для збору, обробки, зберігання, пошуку і видачі інформації.

6. Технічні засоби охорони і забезпечення власної безпеки митних органів - використовуються для охорони і забезпечення власної безпеки митних органів.

7. Технічні засоби, застосовувані для рішення задач оперативно-пошукової діяльності (спецтехніка)

8. Технічні засоби митного діловодства (оргтехніка).

Основну, найважливішу частину митної техніки представляють засоби митного контролю (далі ТЗК).

Технічні засоби митного контролю - це комплекс спеціальних технічних засобів, що застосовуються митними службами безпосередньо в процесі оперативного митного контролю всіх видів об'єктів, які переміщуються через державний кордон, з метою виявлення серед них предметів, матеріалів і речовин, заборонених до ввезення і вивозу, або ті, які не відповідають декларації.

Технічні засоби митного контролю – це комплекс спеціальних категорій пристроїв і інструментів, які застосовують митні органи в процесі документального і фактичного митного контролю об'єктів, що переміщуються через митний кордон, із метою перевірки істинності і достовірності декларуємих документів, установлення відповідності вмісту контрольованих об'єктів поданим на них відомостям, а також виявлення в цих об'єктах предметів митних правопорушень.

Технічні засоби митного контролю – це спеціальні установки, апарати, детектори, аналізатори, інструменти, пристосування та інші технічні пристосування, що застосовуються посадовими особами митних органів при проведенні митного контролю в цілях забезпечення додержання законодавства України про митну справу.

До об'єктів митного контролю належать:

товари відповідних категорій;

ручна поклажа і супроводжуваний багаж пасажирів, і транспортних службовців;

несупроводжуваний багаж пасажирів;

всі види вантажів;

міжнародні поштові відправлення;

транспортні засоби міжнародного сполучення;

конкретні особи, коли є достатні підстави вважати, що вони є перевізниками контрабандних товарів;

документи на товари та транспортні засоби, що подаються у митний орган;

атрибути (засоби) митного забезпечення, що накладаються на документи, товари та транспортні засоби.

Оперативна діяльність митних установ, організаційна побудова технологічних ліній митного контролю та врахування специфіки роботи окремих установ та дільниць, передбачає застосування технічних засобів для **розв'язування таких задач:**

1. Перевірка істинності документів та атрибутів митного забезпечення.
2. Контроль об'єктів перевезень, пошук і виявлення предметів контрабанди.
3. Ідентифікація об'єктів.
4. Забезпечення дізнання та документування у справах про контрабанду.
5. Контроль носіїв інформації.
6. Візуальне спостереження оперативної обстановки в зонах митного контролю.
7. Забезпечення оперативного управління процесом митного контролю.
8. Виконання технологічних операцій під час ручного догляду.
9. Накладання атрибутів митного забезпечення.
10. Збирання, обробка, зберігання, документування та відображення інформації.

З метою оптимізації порядку вивчення, комплектування, експлуатації та технічного обслуговування **класифікують ТЗМК** за такими ознаками.

Засоби митного контролю можна поділити на:

1. Спеціальні засоби (пристрої для відкриття приміщень, засоби для примусової зупинки транспорту, наручники, гумові палиці, сльозоточиві речовини)
2. Техніко-хімічні засоби (металошукачі, детектори для проведення експрес-аналізу, оглядова рентгенівська техніка).

Технічні засоби митного контролю можна розподілити на:

пошукові засоби,
засоби ідентифікації;
засоби аудіовізуального контролю.

За принципом дії:

- засоби, побудовані на використанні властивостей здатності деяких променів проникати крізь об'єкти дослідження (інтроскопи);
- засоби, побудовані на тих чи інших властивостях електричного поля та електричного струму;
- засоби, побудовані на використанні законів фізичної оптики;
- механічні ТЗМК;
- засоби, побудовані на використанні хімічних процесів.

За призначенням та місцем у технологічному процесі митного контролю:

- технічні засоби перевірки істинності документи, грошових знаків, цінних паперів і атрибутів митною забезпечення;
- технічні засоби виявлення предметів, недозволених до переміщення через митний кордон;
- технічні засоби ідентифікації предметів, що переміщуються через митний кордон;

технічні засоби визначення якісних характеристик, предметів, що переміщуються через митний кордон;

технічні засоби визначення кількісних характеристик предметів, що переміщуються через митний кордон;

технічні засоби контролю носіїв інформації та її утилізації;

технічні засоби забезпечення функцій дізнання та документування у справах про контрабанду;

технічні засоби спостереження в зонах митного контролю та прилеглих територіях;

технічні засоби оперативного управління процесом митного контролю;

технічні засоби збирання, обробки, збереження, документування та відображення інформації;

технічні засоби для накладання митних забезпечень;

елементи забезпечення функціонування ТЗМК:

спеціальні ТЗМК.

За конструктивними особливостями:

транспортні та камерні;

стаціонарні, пересувні та портативні;

універсальні та спеціальні;

звичайні та захищені від дії зовнішнього середовища;

політести та набори тощо.

ТЗМК класифікують у вигляді 7 самостійних, але взаємопов'язаних класів техніки. В свою чергу, класи техніки поділяються на підкласи. За допомогою техніки, що включена в підкласи, вирішуються окремі задачі, що впливають із загальної оперативної задачі.

1-й клас ТЗМК включає технічні засоби, призначені для оперативної діагностики (ОД) документів, які подаються для оформлення об'єктів, що переміщуються через митний кордон, з метою виявлення в них ознак повної або часткової матеріальної підробки – стирання, хімічного щавлення, дописки, додрукування текстів, заміни листів багатосторінкових документів і фотографій, вклейки елементів і фрагментів інших документів, підробки відтиснень друку, штампів, реквізитів, підписів та ін.

2-й клас ТЗМК об'єднує технічні засоби, призначені для дистанційної оперативно-технічної інспекції різного виду об'єктів митного контролю, в процесі якої здійснюється інтроскопія об'єктів (зокрема великогабаритних) за допомогою інспекційно-доглядових комплексів (ІДК), дистанційний контроль об'ємів (кількостей) окремих видів стратегічно важливих сировинних товарів і дистанційне виявлення серед них можливих предметів митних правопорушень (МПП).

3-й клас ТЗМК включає технічні засоби, необхідні для проведення митного пошуку і огляду як оперативно-технічної дії, що припускає оптико-механічне обстеження труднодоступних місць транспортних засобів і товарних (вантажних) упаковок, локацію схованок, застосування спеціальних контрольних міток, а також застосування технічних засобів і приладів для відбору проб вмісту об'єктів митного контролю.

4-й клас ТЗМК об'єднує технічні засоби, що забезпечують виконання оперативно-технічних дій, пов'язаних з:

- проведенням оперативної діагностики (ОД) потенційних предметів МПП, виявлених в результаті митного огляду вмісту об'єктів митного контролю;

- проведенням оперативної класифікації товарів з метою їх віднесення до відповідних класів, груп, позицій МО ЗЕД;

- визначенням цілісності атрибутів митного забезпечення, замикаючих пристроїв і т.п., що накладаються на товари і транспортні засоби.

До 5-го класу ТЗМК відносяться технічні засоби, необхідні для митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон, включаючи накладення на них і на відповідні митні документи атрибутів (засобів) митного забезпечення.

6-й клас ТЗМК включає технічні засоби, призначені для виконання функції оперативного візуального спостереження за діями осіб, що знаходяться в митних зонах та представляють оперативний інтерес, з метою виявлення їх протиправної поведінки, встановлення несанкціонованих підозрілих на правопорушення контактів з іншими особами, у тому числі і із співробітниками митної служби.

7-й клас ТЗМК об'єднує технічні засоби, покликані забезпечувати отримання даних про зміст інформації, що переміщується через митний кордон на різного вигляду носіях, з метою виявлення серед них матеріалів, заборонених до такого переміщення.

Найбільш ефективною формою контролю та ідентифікації товарів виступає митний огляд. У практиці роботи різних служб і відомств, які здійснюють операції з вантажами в порту або контролюючих здійснення таких операцій, нерідко виникає необхідність огляду вмісту контейнерів чи інших видів тари і упаковок, що застосовуються при міжнародних перевезеннях.

Застосування технічних засобів митного контролю дозволяє:

- підвищити пропускну спроможність митних органів за рахунок скорочення часу огляду об'єктів контролю,

- більш надійно, при мінімальному рівні спеціальної підготовки співробітників, установити достовірність і істинність документів, підтвердити правильність класифікації товару,

- підвищити ступінь можливості виявлення схованок та прихованих вкладень у контрольованих об'єктах,

- виявляти і припиняти порушення правил перетинання митного кордону

Найбільш поширені такі види доглядового обладнання:

1. Доглядові дзеркала. Незамінні для огляду вентиляційних отворів, міжмеблевих прорізів, вузлів технологічного устаткування, вузьких щілин і порожнин за масивними або стаціонарними об'єктами, для огляду днища автомобіля та інших подібних місць.

2. Технічні ендоскопи, і відеоскопи. Служать для забезпечення візуального контролю порожнин, каналів та інших місць, доступ до яких можливий лише через порівняно невеликий отвір.

3. Доглядові щупи. Дозволяють виявляти неоднорідності у вантажі, досліджувати вміст ємностей з рідинами [2].

4. Проекційні і скануючі рентгенівські установки. **З точки зору умов застосування рентгенівські установки можна розділити на дві великі групи:**

- стаціонарні, що встановлюються в спеціально обладнаних приміщеннях пунктів постійного пропуску пасажирів, транспортних засобів і товарів;

- мобільні, які можуть досить легко переміщатися і використовуватися в польових умовах. Принцип роботи таких пристроїв ґрунтується на властивості рентгенівського випромінювання, що пройшов через об'єкт (наприклад, валізу пасажирів) при попаданні на спеціальний реєструючий екран, викликати світіння яскравість ділянок якого залежить від енергії потрапляють на нього рентгенівських променів, то можна отримати тіньові картини, що характеризують внутрішню будову об'єкта. Дана властивість використовується для створення рентгенівської оглядової техніки, яка дозволяє без розтину упаковок переглядати їх вміст на предмет наявності заборонених для переміщення предметів.

5. Галагенові акумуляторні ліхтарі. Призначені для використання у вибухонебезпечних, задимлених і вологих середовищах, при догляді великих ємностей, цистерн і трюмів на транспортних засобах.

6. Ультрофіолетові ліхтарі. Дозволяють побачити в ряді випадків сліди підробок митних документів, валюти.

В сучасних доглядових установках, поряд з режимом формування чорно-білих, є режим кольорових зображень. Відомо, що людина зазвичай здатний розрізнити на екрані чорно-білого монітора приблизно 20 градацій сірого кольору (від яскраво-білого до чорного), а кольорів - кілька тисяч. Тому застосування кольорових зображень підвищує інформативність зображень.

При цьому для відображення складу речовини контрольованих об'єктів використовуються наступні кольори:

- оранжевий - хімічні елементи з атомним номером менше 10 (вибухові речовини, ліки, пластмаса, тканина, дерево, вода);

- зелений - хімічні елементи з атомним номером від 10 до 17 (алюміній, кремній);

- світло-зелений - суміш органічних та неорганічних речовин з переважанням органічного;

- синій - неорганічні речовини з великою атомною вагою (залізо, мідь, цинк, нікель, сталь тощо). Чим більше щільність речовини, тим темніший синій колір;

- коричнево-червоний - дуже висока щільність (наприклад, свинцевий).

Технічна реалізація методу «просвічування» товстих металевих конструкцій контейнерів, великих обсягів вантажів, що складаються в тому числі і з матеріалів високої щільності, вимагає застосування джерел іонізуючого випромінювання високих енергій. Перевірка відбувається на місці без відкриття контейнера, за допомогою високоенергетичного рентгенівського просвічування оглядають повністю навантажені автомобілі і контейнери для виявлення можливих контрабандних вкладів, зброї, вибухових речовин, наркотиків, людей.

Технічні засоби оперативної діагностики документів і цілісності атрибутів митного забезпечення призначені для оперативної діагностики документів і цілісності атрибутів митного забезпечення поданих для оформлення що переміщуються через митний кордон об'єктів, із метою виявлення в них ознак повної або часткової матеріальної підробки - підчищення, хімічного травлення, дописки, допечатки текстів, заміни листів багатоаркушних документів і фотографій, вклейки елементів і фрагментів інших документів, підробки відтисків печаток, штампів, реквізитів, підписів і ін. На відміну від комплексу науково-технічних методів дослідження, що застосовуються при проведенні криміналістичної експертизи документів, оперативна діагностика митних документів не ставить перед собою експертних цілей через відсутність необхідної кількості часу на дану процедуру, складності застосовуваних методів і технічних засобів, що вимагає високої професійної підготовки співробітників. У її задачу входить лише виявлення істинності і стану ознак підробки, на підставі чого приймається рішення про більш ретельний митний контроль підозрілого об'єкта і пов'язаних із ним товарів, транспортних засобів і осіб.

Комплекс технічних засобів пошуку, виходячи з функціональної спрямованості розв'язуваних із їхньою допомогою оперативних задач, видів об'єктів митного контролю, умов його проведення, конкретних видів предметів митних правопорушень, можна розділити на два види:

а) технічні засоби пошуку схованок і прихованих вкладень включають три основні групи:

- технічні засоби обстеження важкодоступних місць об'єктів митного контролю ;
- технічні засоби локації схованок і прихованих вкладень ;
- спеціальні позначкові засоби.

б) технічні засоби оперативної діагностики документів і цілісності атрибутів митного забезпечення охоплюють наступні категорії:

- технічні засоби ідентифікації дорогоцінних металів;
- технічні засоби ідентифікації дорогоцінних каменів;
- технічні засоби пошуку наркотичних речовин.

Весь комплекс технічних засобів митного контролю дає змогу оперативно та достовірно виявити контрабанду та порушення митних правил, що дає змогу досягти цілей поставлених перед митною службою України.

Важливим фактором прискорення процесу митного контролю та митного оформлення є використання сучасних технічних засобів митного

контролю, наприклад, таких як інспекційно-доглядові комплекси - досмотрові системи, призначені для просвічування великогабаритних об'єктів (контейнерів, цистерн, транспортних засобів тощо).

Сьогодні для реалізації багатьох проектів з модернізації митної інфраструктури використовують взаємодію між державою і бізнесом, причому активно не тільки на національному рівні, але і на міждержавному. Розвиток зовнішньої торгівлі неможливо сьогодні без сучасно обладнання кордону і пунктів пропуску на ній, особливо в рамках митної системи. Тільки при взаємному розумінні проблем митної системи України можна реалізувати плани і досягти цілі, закладені в Концепції розвитку митних органів України.

Таким чином, можна виділити наступні перспективи розвитку і використання технічних засобів митного контролю:

1) виробництво, установка і використання стаціонарних і мобільних інспекційно-доглядових комплексів;

2) використання сучасних засобів візуального спостереження (різні оптичні прилади, засоби нічного бачення тощо);

3) більш активне використання морських суден і їх взаємодію з іншими службами в зоні дії морських кордонів;

4) контроль за використанням технічних засобів, що дозволяють забезпечити безпеку життя не тільки декларантам, але, перш за все, митним інспекторам;

5) навчання посадових осіб митних органів правилам використання технічних засобів митного контролю.

Можливість застосування технічних засобів/систем при здійсненні митного контролю в Україні передбачена Митним кодексом України [1].

Стаття 324. Використання для здійснення митного контролю технічних та спеціальних засобів і службових собак

1. З метою скорочення часу проведення митного контролю та підвищення його ефективності органи доходів і зборів можуть використовувати технічні та спеціальні засоби, а також службових собак.

2. Застосування для здійснення митного контролю технічних та спеціальних засобів повинно бути безпечним для життя і здоров'я людини, тваринного та рослинного світу і не завдавати шкоди товарам, транспортним засобам.

Під застосуванням технічних систем при здійсненні митного контролю потрібно розуміти безпосередню дію працівника органу ДФС, що здійснює митний огляд за допомогою технічного засобу/системи. У той же час використання технічних засобів охоплює не лише фізичну дію, але й усі передумови цього процесу. При аналізі нормативного забезпечення будемо розглядати ширше за змістом поняття «використання ТСМК», що охоплює завдання їх вибору, придбання, розподілу, та безпосереднього застосування.

Загальні аспекти використання технічних систем митного контролю (далі – ТСМК) окрім Митного кодексу України уточнюються і у

інших нормативних актах. Так, у Порядку проведення огляду та переогляду товарів, транспортних засобів комерційного призначення, затвердженому наказом Міністерства фінансів України від 12.12.2012 № 1316 [4] та постанові Кабінету Міністрів України від 21.05.2012 № 451 [5] «Питання пропуску через державний кордон осіб, автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними» **визначається мета та уточняється порядок їх використання:** «технічні засоби використовуються з метою прискорення проведення огляду та підвищення його ефективності для підтвердження відомостей про товари (кількість, склад, фізичні і хімічні властивості), а також виявлення незаконного переміщення товарів, на підставі окремо розроблених технологічних схем здійснення митного контролю різних транспортних засобів».

Окремий блок нормативних актів **визначає правові підстави застосування ТСМК працівниками органів доходів і зборів.** Перелік підстав, за наявності яких може проводитись огляд (переогляд) товарів, транспортних засобів комерційного призначення органами доходів і зборів України, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.2012 № 467 [6].

До підстав, за наявності яких може проводитись огляд (переогляд) товарів, транспортних засобів комерційного призначення митними органами України, віднесено:

– виявлення в результаті використання технічних засобів митного контролю місць у товарах, транспортних засобах комерційного призначення, які можуть використовуватися для приховування товарів від митного контролю;

– невідповідність даних, отриманих під час використання технічних засобів митного контролю, даним, що містяться у товаросупровідних та інших документах (відомостях), які подаються для митного контролю.

У Правилах застосування спрощеного порядку здійснення митного контролю предметів, що переміщуються громадянами, які прямують авіаційним транспортом, затверджених наказом Державної митної служби України від 18.02.2006 № 137 [7] зазначено, що за рішенням посадової особи митного органу може здійснюватися вибірково митний контроль предметів, що переміщуються громадянами в ручній поклажі та/або супроводжуваному багажі, з розпакуванням місць багажу та/або із застосуванням технічних засобів митного контролю (металодетекторів, і скануючих систем тощо).

Наказом Міністерства фінансів України від 31.07.2015 № 684 розроблено Порядок здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю [8]. Розділ VII зазначеного Порядку регламентує реалізацію заходів з управління ризиками під час митного контролю та оформлення і містить положення, що стосуються застосування технічних засобів.

Форми та обсяги контролю, визначені в Переліку митних формальностей за результатами застосування СУР, виконуються посадовими особами митниць (митних постів) ДФС при проведенні митного контролю та митного оформлення з урахуванням виду митної формальності та повідомлення до митної формальності, а також відповідно до вимог нормативно-правових актів, що регулюють порядок проведення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів.

Розглянуті раніше документи регулюють використання застосування ТСМК лише частково, адже охоплюють набагато ширше коло питань. Водночас є нормативні акти більш вузького спрямування, що безпосередньо регулюють процес використання технічних засобів при здійсненні митного контролю. Регулювання діяльності органів ДФС із застосуванням технічних засобів при здійсненні митного контролю охоплює також нормативні акти, що **визначають порядок забезпечення митниць ДФС технічними засобами**.

Перелік технічних засобів залежно від виду пункту пропуску був запропонований у наказі Держмитслужби України від 26.01.2005 № 45 «Типові норми оснащення підрозділів митних органів технічними засобами митного контролю» та коригувався наказами Держмитслужби України від 04.06.2008 № 605, та від 01.02.2011 № 68 (далі – Типові норми).

Остання версія зазначеного документу, не зважаючи на те, що була прийнята ще до затвердження діючого МКУ не була змінена і до сьогодні. Після декількох етапів реорганізації митних органів, що супроводжувались суттєвою зміною їх повноважень та структури, зазначений документ не змінювався. У Типових нормах наведено **норми оснащення для наступних підрозділів:**

- пункт пропуску для авіаційного сполучення;
- пункт пропуску для автомобільного сполучення;
- пункт пропуску для морського та річкового сполучення;
- пункт пропуску для залізничного сполучення;
- служба боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил;
- служба (відділ) митної варти; підрозділ митного оформлення (структурний підрозділ митного органу, який здійснює митне оформлення автотранспорту, багажу та поштових відправлень).

Зазначений перелік містить підрозділи, які відсутні у структурі ДФС. В наказі визначаються норми використання у підрозділі митного органу відповідних технічних засобів митного контролю, які можуть бути відкориговані у разі «нагальної потреби та доцільності використання у підрозділі митного органу відповідних технічних засобів митного контролю» [9]. Доцільність використання технічних засобів митного контролю відповідно до наказу визначається в залежності від часу, що витрачається посадовою особою митного органу при здійсненні митного контролю певної кількості об'єктів митного контролю з використанням технічних засобів митного контролю в порівнянні з проведенням митного контролю шляхом фізичного та візуального огляду, а також якості проведення митного контролю.

Інформаційною основою аналізу застосування технічних засобів при здійсненні митного контролю є інформація із митниць ДФС щодо забезпеченості, наявності, стану технічних засобів. Порядок та форми подання інформації визначаються наказом ДФС від 14.09.2016 № 769 затверджено форму звіту ДФС ДМЗРІ-6 «Звіт про стан забезпечення технічними засобами/системами митного контролю та допоміжними засобами митного контролю» та Порядок його складання [10]. Порядком наказу № 769 визначаються суб'єкти подання інформації, строки та відповідальні особи, а також форми подання інформації. Так, передбачено подання митницями, Департаментом спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення ДФС, Спеціалізованою лабораторією з питань та експертизи та досліджень ДФС на опрацювання та узагальнення до Департаменту матеріального забезпечення та розвитку інфраструктури, двічі на рік, до 10 лютого та до 20 липня, в електронному вигляді одним файлом у форматі Microsoft Excel. Відповідно до Порядку наказу № 769 формування звітів покладено на фахівців підрозділу технічних систем митного контролю або посадових осіб відповідальних за використання технічних засобів/систем митного контролю митниць, Департаменту спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення ДФС, Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень ДФС. Звіт містить інформацію щодо усіх технічних засобів, які використовуються у підрозділах митного оформлення і знаходяться на балансі органу ДФС.

Детальне регламентування особливостей обліку та застосування технічних засобів при здійсненні митного контролю здійснюється наказом ДФС від 28.07.2015 № 541 «Про затвердження Порядку використання, забезпечення та обліку технічних засобів митного контролю в митницях ДФС» [11]. У Порядку надається визначення технічних засобів, мета застосування та виділено їх основні групи. Також у Порядку вказуються об'єкти митного контролю із застосуванням технічних засобів при здійсненні митного контролю. Так, відповідно до пункту 1.5 технічні засоби можуть використовуватись при здійсненні митного контролю будь-яких товарів, що переміщуються через митний кордон України (у вантажних відправленнях; супроводжуваному багажі; несупроводжуваному багажі; ручній поклажі; міжнародних поштових відправленнях; міжнародних експрес-відправленнях); транспортних засобів різних видів і типів; товаросупровідних та інших необхідних для митного оформлення документів, що пред'являються митним органам; засобів ідентифікації, передбачених ч. 2 ст. 326 Митного кодексу України, накладених на документи, товари та транспортні засоби й інші місця; окремих громадян, якщо є підстави вважати, що вони приховують предмети контрабанди чи товари, які є безпосередніми предметами порушення митних правил або заборонені для ввезення в Україну, вивезення з України чи транзиту через територію України [11].

Основним критерієм, що висувається до технічних засобів при їх експлуатації, згідно із Порядком є забезпечення безпеки об'єктів контролю (людей, тварин, рослин), та їх цілісності (товари і транспортні засоби) (п. 1.7).

Крім того, застосовувати технічні засоби можна у випадку їх відповідності нормативній та експлуатаційній документації, повній укомплектованості та реєстрації або сертифікації національним органом України із сертифікації, стандартизації та метрології. Крім того у разі потреби, безпечність технічних засобів повинна підтверджуватись санітарно-епідеміологічними висновками Міністерства охорони здоров'я України (п. 1.7). При застосуванні технічних засобів посадові особи митниць ДФС повинні дотримуватись вимог нормативної та експлуатаційної документації. Посадові особи, які свідомо використовуючи несправні технічні засоби митного контролю або з порушенням правил їх використання, заподіяли шкоду здоров'ю людини, товарам і транспортним засобам, несуть відповідальність відповідно до вимог законодавства України. У пункті 1.6 Порядку визначено основні фактори, що впливають на ефективність (результативність) застосування технічних засобів при здійсненні митного контролю.

Розділом 2 Порядку № 541 регламентується механізм використання технічних засобів при здійсненні митного контролю. Відповідно до Порядку рішення про застосування технічних засобів можуть приймати посадові особи, які вповноважені здійснювати митний контроль самостійно, якщо інше не передбачено нормативно-правовими актами. У інших випадках таке рішення може бути прийняте керівником структурного підрозділу, уповноваженого здійснювати митний контроль або ж керівником (заступником) митниці ДФС. Зазначене рішення приймається на основі певних підстав, що дозволяють (рекомендують) проведення митного контролю із використанням технічних засобів. Передбачені Порядком підстави для використання технічних засобів при здійсненні митного контролю потребують певного уточнення.

Найбільш поширеною підставою у сучасній діяльності митних органів є позначення окремих зовнішньоекономічних операцій (а точніше митних декларацій) як обов'язкових до перевірки технічними засобами. Отримання повідомлень від інших правоохоронних органів є вагомою підставою для проведення більш ретельного огляду із застосуванням технічних засобів, що використовуються при здійсненні митного контролю. Також недостатність інформації і даних про певну зовнішньоекономічну операцію може бути причиною для застосування технічних засобів. У той же час здійснення перевірки документів і митного забезпечення, за своїм змістом є напрямом застосування технічних засобів, а не підставою для виконання певних дій. Певна некоректність має місце і у формулюванні підстави як «проведення митного контролю», адже це підстава для проведення «митного контролю із застосуванням технічних засобів». Якщо мова йде про необхідність проведення митного контролю повторно, то лише з метою отримання певною інформації, що повторюватиме зазначені раніше підстави.

У Порядку є норми, що визначають контроль за використанням технічних засобів при здійсненні митного контролю та своєчасним поверненням їх у місця зберігання в підрозділах, які використовують у своїй діяльності технічні засоби, покладається на осіб, відповідальних за використання, технічний стан та експлуатацію технічних засобів, і керівників

цих підрозділів. Фіксування інформації про використання технічних засобів заноситься до Журналу обліку використання технічних засобів при здійсненні митного контролю підрозділу. При цьому Порядком не зазначається форма ведення такого Журналу, лише зазначається можливість її введення у електронному вигляді. Цей недолік може створювати різні трактування у практичній діяльності працівників митниць ДФС, пов'язані із фіксування випадків застосування технічних засобів при здійсненні митного контролю. Крім того інформація може вноситься до автоматизованої системи митного оформлення при здійсненні митних формальностей, визначених МКУ, якщо це передбачено вказаною системою.

Розділ 3 Порядку розкриває ключові вимоги забезпечення технічними засобами митного контролю. Так, придбання технічних засобів здійснюється у плановому централізованому порядку шляхом закупівлі, що здійснює ДФС за рахунок коштів державного бюджету або отримання як міжнародної технічної допомоги. На відміну від Типових норм у п. 3.2 Порядку норми забезпечення і номенклатура технічних засобів для оснащення підрозділів митниць, які використовують їх у своїй діяльності прив'язують до обсягів товарів і транспортних засобів, що підлягають митному контролю, а також з урахуванням технологічної можливості їх розміщення та використання – наявність відповідних приміщень, площ, місць зберігання, відповідність санітарним та будівельним нормам, температурним режимам, вимогам пожежної безпеки та охорони праці, тобто відповідне інфраструктурне забезпечення митної справи.

Таким чином, розглянуті вище нормативні акти регулюють питання використання технічних засобів при здійсненні митного контролю. Однак, управління процесом використання ТСМК, на нашу думку, передбачає вирішення ширшого кола завдань, які не охоплені нормативними та методичними документами. Так, на рисунку 1 відображено усі завдання, які потрібно вирішувати і виділено, ті із них, які повністю або частково регламентуються відповідними документами. Серед них частково визначено порядок обміну інформацією необхідною для використання технічних засобів при здійсненні митного контролю. Те ж саме стосується нормування потреби у ТСМК, адже норми потребують оновлення.

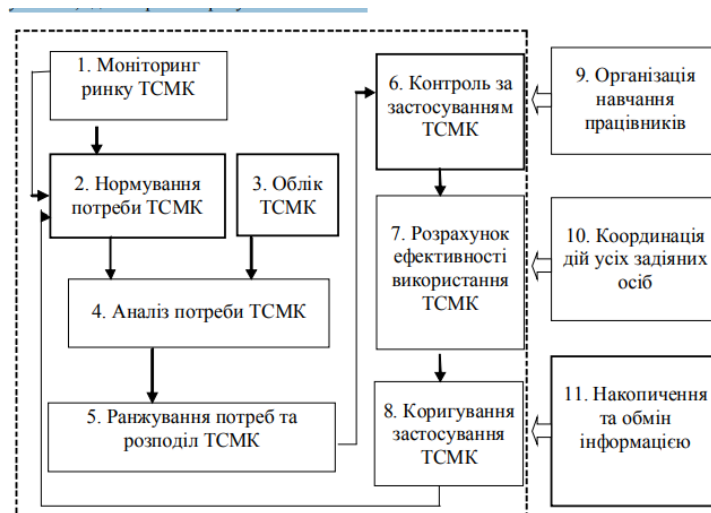

Рис. 1. Рівень регулювання завдань управління технічними системами митного контролю (розроблено автором)

Побудова митниці, яка застосовує усі інноваційні методи та технології, постійно оновлюється та вдосконалюється – процес над яким сьогодні активно працюють в ДФС у рамках виконання Стратегічних ініціатив розвитку служби до 2020 року.

««Смарт»-митниця поєднує в собі всі інноваційні процеси, які вже функціонують на митницях та які ще планується запровадити. Це процес постійного інноваційного вдосконалення процедур митного оформлення та митного контролю», – розповів начальник управління заходів нетарифного регулювання ЗЕД Департаменту організації митного контролю ДФС Леонід Муромцев під час засідання митного комітету Громадської ради при ДФС, де громадськості було презентовано концепцію «Смарт»-митницю.

В основу концепції нової митниці покладено застосування інноваційних технологій, що перетворюють митне адміністрування в швидкий і високотехнологічний процес.

««Смарт»-митниця використовуватиме інтелектуальну систему ризиків, єдиний портал надання дозвільних документів (надаватиметься 31 дозвільний документ), електронне декларування, здійснюватиме управління та контроль над всіма ланцюгами поставок, постмитний контроль та постаудит, застосовуватиме високотехнологічні технічні засоби митного контролю.

Митниця здійснюватиме обмін попередньою інформацією з авіалініями, морськими лінійними агентами, Укрзалізницею, адміністрацією Державної прикордонної служби, NCTS – TIRepd. Так, надаватиметься інформація щодо реєстру номера транспортного засобу, назви товару та ваги.

Використання високотехнологічних технічних засобів митного контролю передбачатиме відеоспостереження та відеоконтроль, зчитування номерних знаків, ваговий контроль та застосування скануючих систем.

Важливою новацією стане застосування електронного талону в пунктах пропуску через державний кордон. В талон вноситиметься інформація про номер та дату операції, номер транспортного засобу. Ця інформація перевірятиметься адміністрацією Держприкордонслужби, яка зчитуватиме

вхідні дані з E-ticket у власну інформаційну систему, здійснюватиме аналіз ризиків, вноситиме мінімально необхідні дані для ДФСУ, проставлятиме відмітку «перевірено» та передаватиме для перевірки в ДФС.

У свою чергу ДФС зчитуватиме дані у власну інформаційну систему, вноситиме дані, необхідні для проведення митного контролю, здійснюватиме аналіз ризиків та проставлятиме відмітку «перевірено». За цим талоном транспортний засіб виїжджає за межі пункту пропуску. Така процедура дозволить пришвидшити проведення митних процедур при перетині митного кордону.

Декларування товарів на «Смарт»-митниці здійснюватиметься за принципом «Єдиного вікна». Інформаційний веб-портал «Єдине вікно» матиме WEB-інтерфейси державного контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти та корми, ветеринарно-санітарного контролю, фітосанітарного контролю, державних органів, що видають дозвільні документи.

Впроваджуватиметься також процедура автоматизованого випуску товарів у митний режим на основі результатів застосування системи аналізу ризиків. Передбачається три канали випуску товарів за митними деклараціями.

Перший – «зелений канал» - передбачатиме автоматизований випуск товарів за МД без здійснення додаткової перевірки документів та проведення митного огляду.

«Жовтий канал» - випуск товарів за МД здійснюватиметься після проведення документального контролю, а «червоний канал» (найбільш ризикові операції) - після здійснення документального контролю та митного огляду.

Така система дозволить уніфікувати митні процедури, усунути вплив людського фактору та скоротити час на здійснення митних процедур.

На сьогодні до системи АСАУР внесено 105 алгоритмів (профілів ризику), більш ніж 700 підалгоритмів, близько 100 000 комбінацій індикаторів ризику, більш ніж 650 доповнень до профілів ризику оперативного характеру (протягом останніх трьох місяців 2018, в т.ч. за результатами застосування таргетингу).

<http://sfs.gov.ua/media-tsentr/videogalereya/prezentatsii-ta-inshi/4801.html>

<http://sfs.gov.ua/media-tsentr/videogalereya/prezentatsii-ta-inshi/4787.html>

Перелік джерел посилань:

1. Абульмамбетова Ю. Н. Применение современных технических средств таможенного контроля / Ю.Н. Абульмамбетова // Научно-методический журнал «Концепт». – М. - 2017. – Т. 39. – С. 2401–2405.

2. Дейниченко Г. В. Технічні засоби митного контролю : підручник / Г. В. Дейниченко, Н. О. Афукова. – Х. : Мир Техники и Технологий, 2007. – 509 с.

3. Ємченко І. В. Методи і технічні засоби митного контролю : підручник / І. В. Ємченко, А. П. Закусілов. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 432 с.

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0780342-07#Text>

<https://ips.ligazakon.net/document/DFS05113>